

The logo for FORES, featuring the word "FORES" in a bold, black, sans-serif font. A green graphic element, consisting of a triangle pointing downwards and to the right, is positioned behind the letter 'E'.

Förening med förhinder

– utlandsfödda i det civila samhället

“Trots en lång och förankrad
föreningstradition är civilsam-
hället i Sverige ännu en relativt
osynlig och slumrande resurs i
integrationsarbetet.”

Lisa Kings

FORES Studie 2013:1

Förening med förhinder – utlandsfödda i civilsamhället

Lisa Kings

FORES studie 2013:1
1:a upplagan, 1:a tryckningen

FORES, Bellmansgatan 10, 118 20 Stockholm

08-452 26 60,
brev@fores.se
www.fores.se

Tryckt hos ScandBooks, Falun 2013
ISBN: 978-91-87379-10-9

Fritt tillgängligt med vissa rättigheter förbehållna. FORES vill ha största möjliga spridning av de publikationer vi ger ut. Därför kan publikationerna utan kostnad laddas ner via www.fores.se. Enstaka exemplar kan också beställas i tryckt form via brev@fores.se. Vår hantering av upphovsrätt utgår från Creative Commons Erkännande-licekommersiell-inga bearbetningar 3.0 Unported License (läs mer på www.creativecommons.se). Det innebär i korthet att det är tillåtet att dela, det vill säga att kopiera, distribuera och sända verket, på villkor att FORES och författaren anges, ändamålet är icke kommersiellt och verket inte förändras, bearbetas eller byggs vidare på.

Lisa Kings

Föreningsliv med förhinder

– utlandsfödda i civilsamhället

Om Fores

En grön och liberal tankesmedja

FORES – Forum för reformer och entreprenörskap – är en grön och liberal tankesmedja som vill förnya debatten i Sverige med tro på entreprenörskap och människors möjligheter att själva forma sina liv.

Miljö och marknad, migration, företagandet i civilsamhället, integritet, jämställdhet, global demokratisering och moderniserad välfärd – det är några av de frågor vi jobbar med. Vi är en öppen och oberoende mötesplats för samhällsengagerade, debattörer, akademiker och beslutsfattare i hela Sverige.

Tillsammans med personer i hela Sverige ska vi hitta lösningar på hur Sverige kan möta de utmaningar som globaliseringen och klimatet innebär. Vi fungerar som en länk mellan nyfikna samhällsmedborgare, debattörer, entreprenörer, beslutsfattare och seriös forskning. FORES producerar böcker och arrangerar seminarier och debatter.

Besök gärna vår webbplats www.fores.se

Innehåll

Om författaren	x
Om studien	xi
Förord	xv
Kapitel 1. Inledning	1
Kapitel 2. Bakgrund	9
Kapitel 3. Civilsamhällets roll för utrikesfödda – en forskningsgenomgång	27
Kapitel 4. Sammanfattande diskussion – med blicken framåt	47
Referenser	56

Om författaren

Lisa Kings är filosofie doktor i sociologi och dispute-
rade vid Södertörns högskola/Stockholms universitet
2011. Hennes specialområde är civilsamhälle, margi-
nalisering och urbana studier. Hon har bland annat
varit gästforskare vid State University i St. Petersburg,
för närvarande jobbar hon som forskare på REMESO
vid Linköpings universitet och som lektor vid Söder-
törns högskola.

Om studien

Den här rapporten är en forskningsöversikt över vilken roll det civila samhället i Sverige har för utlandsföddas deltagande i samhällets olika sfärer. Hur ser utrikesföddas civilsamhälleliga engagemang ut? Behöver det bli större? Vilken roll fyller civilsamhället – och, inte minst, skulle det kunna fylla när det kommer till politisk delaktighet, demokratiskt påverkansarbete och tillhandahållandet av meningsfulla fritidsmöjligheter?

Rapporten är baserad på en genomgång av aktuell forskning. I rapporten görs en uppdelning av forskningslitteraturen i studier av: (1) utrikesföddas delaktighet i föreningslivet i allmänhet, (2) etno-nationella föreningar, samt (3) lokal organisering i föreningar i enskilda områden som har en hög andel invånare födda utanför Sverige.

Sverige har en tradition av högt civilsamhälleligt deltagande, cirka 80 procent av befolkningen är medlemmar i en eller flera föreningar eller organisationer.

I studier av utrikesföddas delaktighet i föreningslivet synliggörs att det svenska civilsamhället är uppdelat. Andelen utlandsfödda som deltar i civilsamhället är lägre jämfört med andelen infödda. Det finns också skillnader när det kommer till vilken typ av organisationer man engagerar sig i samt vilken roll man har inom organisationen.

Förord

Den som läser statistiken om den svenska befolkningen hittar snart stora skillnader mellan inrikes och utrikes födda. Särskilt sticker sysselsättningssiffrorna ut, där Sverige har den största skillnaden mellan grupperna av alla OECD-länder. Skillnader finns också när det gäller bland annat boende samt valdeltagande och representation i riksdags-, landstings- och kommunalval.

Samtidigt har forskningen också sedan länge uppmärksammat föreningslivets roll för att engagera människor, skapa socialt kapital och stimulera till deltagande på olika arenor, inte minst de som nämns ovan: arbetsmarknad, politiska församlingar och andra offentliga institutioner. Föreningsliv spelar en viktig roll för den enskilda individens nätverk och rätten till ett livslångt lärande, något som i sin tur påverkar möjligheterna på arbetsmarknaden, samt olika former av politiskt engagemang. På individnivå har forskningen även kunnat visa vissa samband mellan valdeltagande och föreningsaktivitet.

Men är dessa fördelar något som kommer alla invånare till del i lika hög utsträckning, oavsett födelseort och invandrarbakgrund?

Den här studien ges ut av FORES i samarbete med tankesmedjan Sektor3 och Studieförbundet Vuxenskolan som en del i projektet »Civilsamhället och Integrationen« som sammanför de tre organisationernas kunskaper och perspektiv. Vi vill se studien som en del i en bildningsresa och en startpunkt för diskussioner om hur civilsamhällets integrationsskapande roll kan stimuleras och frigöra möjligheter för att alla, oavsett var man är född, ska uppmuntras att delta politiskt, ekonomiskt och socialt i det svenska samhället.

Inom den omfattande svenska forskningen om folk rörelser och föreningsdeltagande har utlandsfödda fått en undanskymd roll. I större utsträckning har studier lyft fram så kallade etniska föreningar och deras betydelse för integration och samhällsdeltagande. Det sättet att organisera föreningslivet kritiseras ibland för att motverka själva syftet: Att stimulera deltagande och bidra till en inkluderande samhällsgemenskap.

Samtidigt finns tecken på att civilsamhället rymmer mycket oförlöst potential för att minska skillnader mellan utlandsfödda och inrikesfödda. Studier av föreningslivet i marginaliserade förortsområden visar på att det finns en omfattande lokal organisering. I områden där människor lever under knappa omständigheter

kan en sådan organisering bistå med viktiga funktioner och komplettera offentlig och privat service.

Sverige har lång väg att gå mot en integration som fungerar väl på alla plan i samhället. Inte minst måste civilsamhällets ansvar och roll för integrationen lyftas fram. I Sverige är föreningslivet och folkrörelserna en viktig bas för att rekrytera framtida beslutsfattare. Något studien sätter fingret på och som förtjänar uppmärksamhet är att Sveriges föreningsliv behöver rannsaka sina interna strukturer och externa samarbeten för att skapa vägar till deltagande i beslutandestrukturer för fler än enbart den traditionella föreningsmedlemmen, ofta i övre medelåldern och född i Sverige.

Trots en lång och förankrad föreningstradition är civilsamhället i Sverige ännu en relativt osynlig och slumrande resurs i integrationsarbetet, och många frågeställningar står ännu obesvarade. Med ambitionen att besvara några av dem, presenterar vår rapport en översikt av de senaste årens forskningsresultat och utifrån det uppmärksammar vi potentiella möjligheter och hinder för utrikesföddas deltagande i civilsamhället, och i samhället i stort.

Andreas Bergström, *tfVD FORES*

Niklas Lundgren, *Förbundschef Studieförbundet
Vuxenskolan*

Anna Ardin, *Verksamhetsansvarig, Sektor 3*

Läs mer

Tankesmedjan FORES har flera gånger lyft civilsamhällets betydelse i slutsatser och delavsnitt, men har fram tills nu inte gett frågan odelad uppmärksamhet i en enskild studie. Till exempel finns det ofta, i de kommuner där nyanlända invandrare tidigt etablerat sig på arbetsmarknaden, ett starkt samarbete mellan civilsamhälle, kommun och näringsliv samt mentorskapsprogram organiserade av civilsamhället. I den senaste FORES-studien av det nya etableringssystemet för nyanlända lyfter författaren bland annat exemplet Värnamos Internationella Vänner, ett nätverk vars informella träffar bidrar till att skapa mötesplatser för nyanlända och även till att knyta arbetslivskontakter. I en fallstudie av faktorer bakom Sverigedemokraternas försvagade väljarstöd i Landskrona 2010 bedömdes civilsamhällets insatser på lokal nivå ha spelat en avgörande roll för att motverka främlingsfientliga strömningar. Även på ett internationellt plan finns inspiration att hämta: I antologin Kanadamodellen – hur invandring leder till jobb, beskrivs hur civilsamhället anförtros en nyckelroll i integrations- och bosättningsverksamhet för invandrare.

Sektor3 – tankesmedjan för det civila samhället har gett ut en lång rad rapporter som behandlar civilsamhällets roll för välfärd, demokrati och mångfald. I början av 2013 släpptes rapporten »I statens tjänst«, om

hur det offentliga ser på etniska föreningsars roll. En slutsats är att etniska föreningar allt oftare efterfrågas på grund av sin kompetens i sakfrågor, inte för vem eller hur många man representerar. Organisationer som skapats för identitetsbyggande och representation ses istället ofta som ideella konsulter i integration och välfärd.

I studien »Hiphop, socialt kapital och lärande i Studieförbundet Vuxenskolan« utvärderar två forskare SVs Unity-projekt. Unity är en särskild satsning på ungdomar i socialt utsatta områden som normalt inte tagit del av förenings- eller samhällslivet. Studien visar att ungdomar i utanförskapsområden via Unity-verksamheten och studiecirkeln fått nya och bredare nätverk inom ramen för civilsamhället och bildat »broar« mellan ungdomar på olika orter.

Kapitel 1

Inledning

Denna studie är gjord på uppdrag av FORES, Sektor3 och Studieförbundet vuxenskolan. I fokus för rapporten står vilken roll det civila samhället i Sverige spelar för utlandsföddas deltagande i samhällets olika sfärer. Hur ser utrikesföddas civilsamhälleliga engagemang ut? Hur kan det bli högre? Vilken roll fyller civilsamhället – och, inte minst, skulle det kunna fylla – när det kommer till politisk delaktighet, demokratiskt påverkansarbete och tillhandahållandet av meningsfulla fritidsmöjligheter?

Flertalet studier visar att utlandsfödda deltar i medborgliga aktiviteter i mindre grad än infödda, både då det gäller att påverka sin egen vardag och samhällsutvecklingen i stort. Den samlade bilden av Sverige idag är att det finns stora skillnader också på andra områden mellan invånare födda i Sverige och invånare födda utomlands. En tydlig skillnad finns

på arbetsmarknaden, där Sverige i en jämförelse med andra OECD-länder¹ ligger sämst till när det gäller skillnaden i sysselsättningsgrad mellan inrikes- och utrikesfödda. Det skiljer hela tolv procentenheter mellan utrikesföddas och inrikesföddas deltagande på arbetsmarknaden (Ds 2011:17). Stora skillnader finns också i utbildningsnivå, där andelen utrikesfödda 30-åringar som bott minst 20 år i Sverige och har uppnått eftergymnasial utbildning är lägre jämfört med inrikesfödda. Störst skillnader uppvisas mellan grupperna inrikesfödda och utrikesfödda från Afrika. Även om det skulle vara möjligt att skillnaden i sysselsättningsgrad mellan inrikesfödda och utrikesfödda beror på att utrikesfödda tenderar att ha en lägre utbildningsnivå, är det viktigt att poängtera att det också är i gruppen utrikesfödda från Afrika, övriga Europa² och Asien där den största andelen med hög utbildningsnivå som arbetar inom yrken som inte kräver högskolekompetens återfinns. Det sistnämnda pekar på att det finns exkluderande strukturer också på arbetsmarknaden som gör att människor, särskilt från vissa regioner, inte har samma möjlighet att nå vissa positioner som infödda med samma utbildningsbakgrund. Även när det gäller boende finner man stora skillna-

---

1. Stater som är medlemmar i Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (på engelska: Organisation for Economic Co-operation and Development)

2. Till kategorin »övriga Europa« räknas länder inom Europas geografi men som står utan för Europeiska unionen.

der. Såväl större som mindre städer i Sverige tenderar att vara segregerade utefter både socio-ekonomiska och etniska skiljelinjer. Människor födda i Afrika är exempelvis starkt överrepresenterade i hyreshus och underrepresenterade i bostadsrätter och villor. En femtedel av alla utrikesfödda bor i områden där en stor andel (mer än 40 procent) av befolkningen är födda i ett annat land. Utrikesfödda från länder i Afrika och Asien bor oftare i invandrantäta områden medan utrikesfödda från Norden och EU oftare bor i områden som domineras av inrikesfödda (SCB 2008). Sammantaget visar dessa siffror att speciellt grupper från Afrika och Asien, som i större utsträckning än andra utlandsfödda grupper har anlänt som flyktingar eller som anhöriga till flyktingar, uppvisar stora skillnader gentemot infödda. Invånare födda i övriga Norden, Nordamerika och Oceanien ligger närmare de infödda invånarna på områden som arbetsmarknad, utbildning och politiskt deltagande. Siffror likt dessa har sedan länge skapat en debatt om segregation, diskriminering och rasism, där särskilt vissa grupper födda utanför Sverige i stor utsträckning betraktas som ekonomiskt, socialt och politiskt missgynnade.

Syfte och avgränsningar

Studien utgörs av en tematiserad forskningsöversikt. En fullständig kartläggning som täcker all aktuell forskning rymms inte inom ramen för denna studie. Istället är ambitionen att lyfta fram centrala forskningsresultat genom att tydliggöra olika forskningsinriktningar och sammanföra resultat och diskussioner från dessa i en övergripande analys. Studien avser vidare att utifrån den samlade översikten uppmärksamma potentiella möjligheter och hinder för utrikesfödda i civilsamhället och dess betydelse.

Tre centrala frågeställningar ligger till grund för studien:

1. På vilka sätt kan det civila samhället bidra till olika former av ökad delaktighet för utrikesfödda?
2. På vilka sätt bidrar civilsamhället idag till olika former av ökad delaktighet för utrikesfödda?
3. Hur kan civilsamhällets roll för ökad delaktighet av utrikesfödda underlättas och uppmuntras?

Det ska tilläggas att underlaget för detta arbete utgörs av forskning som direkt behandlar den svenska kon-

texten och olika typer av formaliserad organisering i den civilsamhälliga sfären. Även andra typer av nätverk, grupper eller gemenskaper kan betraktas som en del av den civilsamhälliga organiseringen och det är viktigt att påpeka att dessa kan fylla andra roller och möta andra möjligheter och hinder än den form av organisering som diskuteras i denna rapport. Ytterligare en avgränsning i studien görs i förhållande till forskning av deltagande i politiska partier.

Avslutningsvis ska det understrykas att denna rapport främst koncentreras till studier av utrikesfödda. Benämningen »utrikesfödda« är mycket bred, och utgångspunkter och chanser i det nya landet är långt ifrån är desamma för människor födda i till exempel USA eller Holland som för de födda i Irak eller Somalia. Dessutom är grupper från ett särskilt land eller plats inte homogena, utan består av människor med olika förutsättningar och bakgrund vad gäller exempelvis klass och utbildning. Det är också centralt att ta hänsyn till tidsaspekten, det vill säga hur länge en individ och grupp vistats i det nya landet. Att ha tillbringat större delen av sin uppväxt i det nya landet eller kommit i senare medelåldern tenderar att påverka möjligheter och hinder på olika sätt. Då åtskilliga studier inte särskiljer mellan »utrikesfödda« och »invånare med invandrarbakgrund« inkluderar denna forsknings-sammanställning, när relevant, också studier

som behandlar invånare i Sverige med invandrarbakgrund.³ För att vara tydlig och för att läsaren ska kunna förhålla sig till resultaten som presenteras används benämningen invandrarbakgrund när det är den terminologi som används i ursprungsstudien.

Disposition

Studien är organiserad enligt följande: I en första del presenteras studiens uppdrag mer utförligt. Detta görs genom en presentation av centrala begrepp samt en historisk och kontextuell bakgrund. Mot bakgrund av en litteraturöversikt presenteras civilsamhällets potentiella roll i samhället, hur civilsamhällets strukturerats och diskuterats i ett svenskt sammanhang och samtida förändringstendenser. I den andra delen följer en tematiserad översikt av relevant forskning på området. Tematiseringen bygger på en identifiering av tre olika forskningsinriktningar: För det första behandlas föreningsdeltagande bland utrikesfödda mer generellt, därefter följer en forskningsinriktning av så kallade etno-nationella föreningar och avslutningsvis presenteras den del av forskningen som indirekt behandlar studiens syfte genom att belysa deltagande och organisering i perifera storstadsområden

---

3. Vanligtvis omfattar gruppen personer som är födda i Sverige med två föräldrar födda utomlands, i undantagsfall en förälder född utomlands.

med en stor andel utrikesfödda. Studien avslutas med en sammanfattande diskussion kring hur utrikesföddas roll i civilsamhället kan stärkas.

Kapitel 2

Bakgrund

Begreppet civilsamhälle har i Sverige haft ett omdebatterat, om än relativt kort, liv. I och med begreppets lansering i den svenska debatten i början på 1990-talet startades en ideologiskt färgad debatt om dess egentliga politiska hemvist. Idag har de mest intensiva diskussionerna om begreppets vara eller icke vara ebbat ut och istället ersatts med ett nästin-till absolut omfamnande. Civilsamhället framhålls vara universallösningen på det mesta och används i vitt skilda sammanhang för att betona det goda, det autentiska eller helt enkelt det så kallade »folket«. För att citera Erik Amnå (2005) finns det därför »skäl att förhålla sig skeptisk«, eller åtminstone noggrann, med hur man i en studie som denna definierar civilsamhället som begrepp (Sid 9).

En mer eller mindre vedertagen syn, är den där samhället delas in i tre olika sfärer: marknad, stat och

civilsamhälle. Civilsamhället är med andra ord ett sätt att benämna den mångfald av kollektiva sammanlutningar som vi brukar prata om som föreningar, folkrörelser och nätverk med mera. Detta gör att så vitt skilda organisationer som den lokala koloniföreningen, Riksidrottsförbundet och den globala rättviserörelsen klassificeras in under samma paraplybegrepp. Enligt Boström med flera (2004) är det möjligt att göra en analytisk uppdelning där det som förenar den brokiga skaran av organisationer inom civilsamhället är själva organiseringsprincipen, det vill säga det frivilliga medlemskapet som baseras på ett val grundat i medlemmens egna övertygelser och/eller intressen. Som kontrast framhåller de medlemskapet eller deltagandet i staten och på marknaden, vilka i större utsträckning inrymmer aspekter av ofrivillighet och deltagande som inte alltid behöver överensstämma med ens intressen eller övertygelse. Till exempel är relationen till staten genom medborgarskapet tämligen ofrivillig då det senare vanligen tilldelas vid födseln. När det gäller marknaden kan organisationsprincipen framstå som något mer flytande, men i relation till civilsamhället inbegriper marknaden fler aspekter av ofrivillighet. Exempelvis begränsas frivilligheten då vissa saker som arbete och boende mer eller mindre är en förutsättning för att leva i dagens samhälle. Detta gör att »valet« av arbete eller boende inte nödvändigt-

vis behöver överensstämma med ens intressen eller övertygelser.

Vad gör då civilsamhället? Bredden innebär att civilsamhällets roll är mångfacetterad. En vanlig beskrivning av verksamheten är att civilsamhälliga organisationer fungerar som viktiga motvikter till staten och marknaden. De kompletterar välfärdsstatlig service eller tar över där välfärdsstatens institutioner slutar, de skapar gemenskap och sammanhållning och är centrala i en ständigt pågående demokratiseringsprocess. Wijkström och af Malmborg (2005) menar att civilsamhällets verksamheter kan sammanfattas i termer av:

- a) reglering
- b) finansiering
- c) produktion

En organisation kan ha som främsta mål att påverka politiken för att införa olika former av regleringar när det gäller miljön, medan en annan skapats för att bekosta gemensam snöröjning av en fotbollsplan och en tredje för att ordna danskurser för singlar. Emellertid ska inte ovanstående aspekter ses som internt utslutande. En organisation kan till exempel både fungera som en kollektiv röst och därmed försöka påverka politiken i någon form, samtidigt som den kan ha en

roll som insamlare av donationer och på det sättet se till att service produceras. Exempelvis är kvinnojour-rörelsen aktiv för att påverka samhällets syn på våld mot kvinnor samtidigt som den skapar finansiering genom ideellt arbete, som i sin tur möjliggör att tjänster som jourtelefoner och jourhem produceras.

Förutom ovanstående mer tekniska kategorisering är det vanligt att lyfta fram civilsamhällets potentiella mervärde. På gammal »folkrörelsesvenska« pratar man om social integration och demokratisk skolning. Denna ansats har också fått ett förnyat uppsving i och med Robert D. Putnams (1996; 2000) populariserade teori om socialt kapital och dess betydelse för tillit i samhället i stort. Dock tenderar diskussioner om civilsamhället ofta att begränsas till en normativ diskussion om de »goda« krafterna. En kritik mot detta är att i demokratiska stater är det staten som är garanten för demokrati och civilsamhället står för särintressen.

Detta kan problematiseras ytterligare genom att långt ifrån alla organisationer i civilsamhället är demokratiska. Exempelvis är så kallade hatgrupper som nynazister eller Ku Klux Klan också en del av civilsamhället och erbjuder en stark gemenskap, men genom sin ideologi och praktik bidrar de varken till demokratisk utveckling eller övergripande sammanhållning i samhället i stort (Wijkström 1998; Harding 2012).

Mot denna bakgrund är det möjligt att sammanfatta civilsamhällets huvudsakliga roller i samhället i fem punkter (Jmf SCB 2003; Harding 2012):

1. Civilsamhället kan bidra till social integration.
2. Civilsamhället kan ha en ekonomisk betydelse.
3. Civilsamhället kan bidra med produktion av samhällsservice.
4. Civilsamhället kan ha en politisk eller demokratisk roll.
5. Civilsamhället kan vara en motvikt till stat eller näringsliv.

Staten och civilsamhället – en gemensam historia

I Sverige har civilsamhället traditionellt sett haft rollen som komplement eller bisittare till staten. Relationen har förklarats med att Sverige är en deltagande demokrati, eller en stat som präglas av demokratisk korporativism, där civilsamhället å ena sidan agerar självständigt och å den andra har nära band med staten (Heckscher 1946; Rothstein 1992). Enligt Lars Trädgårdh (2007a) utgår denna modell från idén om att

staten i sig förkroppsligar universella intressen och därmed ses som en försvarare av alla medborgares – och därmed också nationens – bästa. Det finns också en stark koppling till den svenska tolkningen av medborgarskap. I medborgarskapets sociala dimension i Sverige har det särskilt poängterats att individens frihet är underkastad kollektiva lösningar samtidigt som statens roll är att frigöra människor och individer från beroenden av religiösa samfund, familj och överhettens välgörenhetsorganisationer. Snarare än att ställas mot varandra har staten och civilsamhället betraktats som två åtskilda men kompletterande sfärer, djupt rotade i den svenska modellens konsensusperspektiv. Det innebär inte att civilsamhället inte betraktas som en självständig och viktig aktör i sin egen rätt, däremot har den ibland gränsöverskridande relationen mellan stat och civilsamhälle inte setts som ett problem. Tvärtom – uppluckringen av gränsen dem emellan har setts som en förutsättning för den direkta demokratin (Trädgårdh 2007).

Den svenska synen på civilsamhällets relation till staten skiljer sig från till exempel den angloamerikanska traditionen, där civilsamhällets roll framhålls vara att skydda medborgarnas friheter från staten, som alltid hotar desamma. Därmed var det inte konstigt att begreppet vållade en del bryderier när just det angloamerikanska låneordet civilsamhälle gjorde entré i Sve-

rige i början av 1990-talet. Åtminstone inledningsvis sågs civilsamhälle-begreppets intåg som ett hot mot den svenska välfärdsstaten (Trädgårdh 1999; Trädgårdh 2007b). Efter ett tag flyttades fokus från den ideologiskt argumenterande nivån till motsättningarna mellan konflikt- och konsensusdimensionerna av relationen mellan stat och civilsamhälle. Till exempel kritiserade *Demokratiutredningen* (SOU 2000:1) hur makten fjärrat sig från folket. För att tillvarata medborgarnas idéer, syn- och arbetssätt föreslog utredningen en omformulerad syn på civilsamhället för att ge plats åt ett mer deliberativt¹ demokratiperspektiv.

I olika länder ser relationen mellan stat och civilsamhälle olika ut på grund av skilda historiska, politiska och organisatoriska kontexter (Jeppsson-Grassman & Svedberg 2007). Sverige har inom civilsamhällesforskning framhållits som ett intressant fall som utmanat vederlagda teorier när det gäller möjligheten att kombinera en stark stat och ett vitalt civilsamhälle. Även om Sverige i vissa mer ideologiskt än empiriskt grundade studier karaktäriserats som en totalitär stat, med ett genomteknokratiskt samhälle och passiva medborgare, har det visat sig att Sverige, i likhet med sina nordiska grannländer, har ett högt medborgligt samhällsdeltagande i internationell

---

1. Ett demokratiideal som förordar ett mer aktivt deltagande av medborgare, samtal och argumentation mellan medborgare är centralt.

jämförelse och relativt låga offentliga anslag till civilsamhället (Lundström & Wijkström 1997). Detta kan till stor del förklaras av att det offentliga bedriver en stor del av de ekonomiskt kostsamma verksamheter som i andra länder bedrivs i civilsamhällets regi. Ändå är drygt 80 procent av medborgarna medlemmar i någon förening (SCB 2011). Den svenska självbilden tycks bekräfta detta: Att vurma för föreningsengagemang och åberopa dess nytta för samhället för att lösa gemensamma problem, politisk stabilitet och medborgerlig bildning står högt i kurs.

På den teoretiska planhalvan ligger fokus mer på historiska, politiska och kulturella traditioner. Rothstein och Trädgårdh (2007) menar att det är nödvändigt att vända sig till perioden före Sveriges demokratisering för att kunna förklara dels den svenska politiska kulturen, dels relationen mellan civilsamhället och staten. Det är de fördemokratiska strukturerna snarare än välfärdsstaten som ligger till grund för civilsamhällets relativt starka ställning:

[Den svenska modellen] kan förklaras av den fördemokratiska statens specifika struktur – centraliserad men inte sluten, byråkratisk och professionell men inte särskilt auktoritär, differentierad, men inte utan en centralt samordnad politik.²

---

2. (Sid 231, min översättning)

Särskilt arbetarrörelsens roll i civilsamhällets relation till staten poängteras. En stat utan parlamentarisk representation men med relativt öppna administrativa strukturer, gjorde att arbetarklassen kunde vinna inflytande och påverka politiken genom organisering i folk rörelser. Och det redan innan den med internationella mått mätt sena demokratiseringen av Sverige. Majoriteten av arbetarrörelsens organisationer var reforminriktade snarare än revolutionära. Denna »direktkanal« mellan arbetare och stat påverkade utformningen av den svenska välfärdsstaten, genom att tidigt skapa en tilltro till möjligheten att olika parter med olika intressen tillsammans kunde komma överens (Rothstein & Trädgårdh 2007). Den korporativistiska synen på politisk representation fanns således redan innan demokratiseringen och har ända sedan dess haft stor påverkan på relationen mellan stat och civilsamhälle. Systemet med olika parter som företräder olika intressen men ändå strävar efter att komma överens kom senare att institutionaliseras. Även väckelse- och nykterhetsrörelserna har spelat stor roll, inte bara som modeller för organisering utan också för utformandet av relationen mellan välfärdsstaten och civilsamhället. Till exempel var väckelserörelsen tidig med att ifrågasätta hierarkier och ärvd makt. Medlemmar uppmuntrades att själva predika och rörelsen var en protest mot den privilegierade och anti-demokratiska statskyrkan.

Folkrörelserna

De olika massrörelser av bred folklig mobilisering som befolkar den svenska historien brukar kallas den svenska folkrörelsetraditionen. Namnet kommer från att rörelserna – i motsats till överklassens politiska praktik – organiserade människor underifrån, oberoende av samhällsposition eller eventuell expertis. Begreppet folkrörelser är den svenska versionen av vad som annars går under benämningen sociala rörelser (Olofsson 1995). Med sociala rörelser avses den specifika relationen mellan ett organiserat kollektiv och en social process: Sociala rörelser binder samman sociala processer med individens/kollektivets reaktioner på desamma.

Historiskt sett har arbetarrörelsen, väckelserörelsen och nykterhetsrörelsen betraktats som de mest framträdande folkrörelserna, särskilt under tiden för Sveriges demokratisering. Sättet de organiserades på har präglat även civilsamhällets nyare rörelser, som idrottsrörelsen och den fria vuxenutbildningen (Micheletti 1995). Den svenska folkrörelsemodellen kännetecknas av fyra olika, men sammanbundna, aspekter. Till att börja med är föreningslivets bas det ideella arbetet. En folkrörelse är frivillig, och föreningarna består av ideella krafter och medlemmar. Den andra aspekten är att föreningarna inriktar sig

på kultur, idrott, fritidssysselsättningar eller fackligt arbete. Med andra ord de typer av verksamheter som generellt inte kräver anställning av yrkesprofessionella som till exempel verksamheter som bistår med social omvårdnad eller välfärdstjänster. Eftersom den offentliga sektorn i Sverige är relativt stor har också andelen organisationer som är engagerade i välgörenhet eller välfärdsproduktion varit relativt få, i jämförelse med länder med andra typer av välfärdsystem där sådana verksamheter kanaliserar en stor del av det civilsamhälliga engagemanget (Lundström & Wijkström 1997). Undantaget är föreningar som arbetat för att förbättra livssituationen för samhällets allra mest utsatta medborgare (Svedberg 2005). Där finns exempelvis organisationer som Frälsningsarmén som driver härbärgen för hemlösa och/eller missbrukare, och en mångfald av organisationer som stöder asylsökande på olika sätt. Även om den här typen av »tjänste«-organisationer ökat på senare år är de allra flesta av civilsamhällets organisationer inriktade på utbildning, fritid eller – som enskilt största gren – idrott. För det tredje omfattar folkrörelsemodellen en utåtriktad verksamhet i demokratiskt styrda organisationer. Traditionellt har organisering skett utifrån klass, ideologi och trosuppfattning, något som gjort att rörelserna setts som ideologiskt medvetna och förändringsinriktade. Staten å sin sida

har sett civilsamhället som en kanal för folkligt medbestämmande, vars delaktighet i sin tur anses vara en form av legitimering av statens egna beslut. Civilsamhället har också betraktats som en skola för demokrati, eftersom medlemmarna genom föreningslivet erbjuds att aktivera och använda sitt politiska medborgarskap (Amnå 2007). Den fjärde och sista aspekten är folkrörelsernas geografiska struktur, de binder samman lokal, regional och nationell nivå. Att en rörelse är verksam på lokal och nationell nivå samtidigt är en av förklaringarna till att folkrörelserna lyckades mobilisera ett så stort antal av medborgarna. Organiseringsmodellen gjorde det på så sätt också möjligt att föra fram krav och åsikter nerifrån och upp, och bidrog därigenom till social integration och en känsla av solidaritet. Det var en central aspekt för att bevara en universell välfärdsmodell som den svenska (Tranvik & Selle 2007).

Rationalisering och professionalisering

I mitten av 1990-talet publicerades de första rapporterna som pekade på ett minskat deltagande och engagemang i föreningar och folkrörelser. Framtiden spåddes innebära slutet för den stolta traditionen av ett samhällsintresserat och engagerat folk med möjlighet

att påverka en lyssnande stat präglad av maktindelning och decentralisering (SOU 2000:1; Amnå 2006). Snart stod det dock klart att folkrörelsemodellen inte alls låg på sin dödsbädd, snarare att den befann och befinner sig under förändring. Antalet medlemmar i kultur- och fritidsföreningar och inom idrottsrörelsen är fortsatt mycket högt medan engagemanget inom politiska organisationer och intresseföreningar har minskat. Däremot ökar intresset något för välfärdsinriktade föreningar och så kallat volontärarbete.

Det passiva medlemskapet, där människor stöder intresseorganisationer som till exempel Cancerfonden eller Greenpeace med ekonomiska och månatliga bidrag men i övrigt förhåller sig passiva, är också på frammarsch. Civilsamhället tenderar således att till viss del professionaliseras (Papakostas 2008), det vill säga att medlemmarna i högre utsträckning köper tjänster snarare än att vara aktiva i – eller identifiera sig med – föreningen. Den senare drivs istället av ett mindre antal avlönade anställda.

Förändringarna har också placerats in i en större samhällsutveckling där välfärdsstatens tillbakadragande och nya utförarmodeller för välfärdsservice står i fokus. Här framhålls en riktning där civilsamhället går mot att »täcka upp« på fält som staten lämnat eller konkurrensutsatt. Dessa omdaningar har föranlett en diskussion om förändringar som kommer både »upp-

ifrån« och »underifrån«. Ekonomiska och politiska förändringar i form av globalisering, europeisering och nyliberalism utmanar både nationalstatens tidigare ställning samt den grundläggande ideologi som en gång legitimerat uppbyggnaden av den svenska välfärdsstaten (Text SCB 2003).

Vidare befann sig Sverige på 1990-talet i en finansiell kris, de socioekonomiska förhållandena förändrades och välfärdsstaten utbredning avtog och retireerade i vissa avseenden. Forskningen pekar också på att människor blir allt mer individualiserade och att tidigare former av tillhörighet inte längre fungerar som bas för organisering. Istället framhålls att individuella uttryck för politik och engagemang tar sig uttryck i ideologiskt överskridande ensaksfrågor som till exempel mänskliga rättigheter och djurrättsfrågor (Hebert & Jacobsson 1999; Sörbom 2002).

När det kommer till den svenska forskningen om förändrade kollektiva uttryck har den främst inriktat sig på vad som brukar kallas nya sociala rörelser eller det globala civilsamhället, som till exempel anti-globaliseringsrörelsen eller klimat-diton. Samtidigt har de mätningar av medborgarnas engagemang i civilsamhället som gjorts begränsats till den nationalstatliga nivån. Det innebär att antaganden om att exempelvis unga människors minskade deltagande i svenska folkrörelser är en spegelbild av deras ökade

engagemang i globala transnationella frågor inte går att verifiera bortom dess hypoteser (SCB 2003).

Ojämnt deltagande

Larmrapporterna om det minskade civilsamhälleliga engagemanget varnade också för ökade skillnader sett till vilka gruppers deltagande som minskade eller var litet. Historiskt sett hade föreningsmedlemskap ofta varit avhängigt klass, kön och etnicitet. Dock har det samtidigt funnits inslag av en överskridande dynamik – något som gjort att folkrörelserna i sig bidragit till ökad jämlikhet och solidaritet mellan olika grupper i samhället (Amnå 2006).

Tillbakagången för jämlikheten under 1990-talet relateras till löskopplingen mellan medlemmarna och föreningarna (Jeppsson- Grassman & Svedberg 2007). Föreningarnas antal minskade inte, men antalet föreningar som människor var medlemmar i gjorde det, och avståndet mellan passiva och aktiva medlemmar växte. De redan aktiva medlemmarna ökade sitt engagemang medan de passiva växte i antal. Redan sedan tidigare var högutbildade medlemmar generellt sett mer aktiva än lågutbildade, och utvecklingen förstärkte och ökade denna skillnad.

Två grupper ansågs stå längst i från detta förändrade civilsamhälle: Ungdomar, och då särskilt unga

män, samt invånare med utländsk bakgrund. Gruppen ungdomar ansågs möjligen kunna ha sugits upp av de globala rättviserörelserna eller de mer individualiserade formerna av samhällsdeltagande och politik, men invandrargruppens frånvaro härleddes i stor utsträckning till civilsamhällets exkluderande mekanismer. Civilsamhällets oförmåga att organisera och välkomna medborgare med utländsk bakgrund framhålls som betydande (SOU 2000:1). Invandrades medlemskap i etno-nationella föreningar är förhållandevis högt, men deras frånvaro i andra typer av föreningar och organisationer pekats ut som ett avsevärt misslyckande från civilsamhällets sida (SOU 2004:9).

Avslutande diskussion

Sammanfattningsvis visar forskningen att den svenska folkrörelsemodellen är under förändring. I antologin *Civilsamhället i samhällskontraktet – en antologi om vad som står på spel* försöker Filip Wijkström (2012) placera in denna förändring i en större samhällskontext. Han menar att det pågår en omvandling och omförhandling av civilsamhället i det övergripande samhällskontraktet, vilket därmed påverkar relationerna mellan stat, civilsamhälle och marknad. Samhällskontraktet består av flera underkontrakt. Däribland går det att prata om ett traditionellt »folkrörelsekontrakt« som haft bety-

delse för det svenska medborgarskapet. Det är detta folkrörelsekontrakt som nu genomgår en mängd mer eller mindre synliga förändringsprocesser vilka enkelt uttryckt kan förstås som att civilsamhällets idédrivna arbete har förskjutits mot att alltmer utföra någon form av service eller tjänst. Detta ses här inte bara som en inneboende utveckling utan relateras till en medveten förändringssträvan, vilket leder till bokens undertitel. Ett exempel på denna utveckling är den överenskommelse som regeringen, idéburna organisationer och Sveriges kommuner och landsting slöt 2008 på det sociala området (Regeringskansliet 2008).

Denna samtida förändring innebär att den svenska politiken talar ett språk som alltmer liknar andra länders. Samtidigt och i linje med övrig forskning understryker Wijkström att det inte handlar om ett distinkt brott där något ersätts med något annat. Mindre och större förändringsprocesser pågår inom och bortom den klassiska folkrörelsemodellen och därför kommer den att fortsätta ha betydelse också i framtiden.

Kapitel 3

Utrikesfödda i civilsamhället

– en forskningsgenomgång

I det här avsnittet ges en översikt av forskning som direkt eller indirekt belyser civilsamhällets roll för utrikesfödda i Sverige. Som tidigare nämnts har forskningsgenomgången som ambition att lyfta för studien aktuella resultat. Detta görs med hjälp av en tematisering av forskningslitteraturen som bygger på en indelning i studier av: Utrikesföddas delaktighet i föreningslivet i allmänhet, etno-nationella föreningar, samt lokal civilsamhällig organisering i så kallade förortsområden med en hög andel invånare födda utomlands. Denna indelning avser att spegla de dominerande trenderna i den samtida forskningslitteraturen. För att vidare placera in den aktuella forskningen i en större kontext börjar vi med att presentera hur Sverige genom den officiella integrationspolitiken förhållit sig till utrikesfödda och civilsamhällig organisering.¹

---

1. Innan 1996 gick den under namnet invandrarpolitik. Namnbytet syftade till att betona >

1975 slog regeringen fast en officiell strävan att stödja etnisk och kulturell mångfald. Grundpelarna i den multikulturalistiska vändningen utgörs av jämlikhets-, valfrihets- och samverkansmålen. Inom ramen för samverkansmålet betonades behovet av en ömsesidig samverkan mellan invandrar- och minoritetsgrupper och majoritetsbefolkningen. En central aspekt här var att invandrare som grupp skulle inkorporeras som en del av folkrörelsesverige. Genom att utveckla ett särskilt bidragssystem för föreningar grundade på etno-nationell bas var målet inledningsvis att stärka den egna kulturen i Sverige och upprätthålla kontakten med hemlandet. Samtidigt skulle föreningarna i enlighet med den traditionella folkrörelsemodellen struktureras vertikalt och därmed skapa en demokratisk kanal där organisationerna kunde företräda sina medlemmars intressen (Borevi 2002; 2004).² I enlighet med den korporativistiska idén formaliserades så kallade samrådsmöten på den nationella nivån mellan staten och invandrarorganisationerna.³

Även om den övergripande formen finns kvar idag har dess innehållsliga fokus förskjutits med tiden. 1984 beslutades att samverkansmålet – förutom

> integrationens dubbla relationer: De mellan såväl minoritets- som majoritetssamhälle. Genom statens inställning till organisationernas uppgifter går det dessutom att studera hur synen på integration och »invandrare« har förändrats över tid.

2. Enligt Karin Borevi gav detta upphov till en markant ökning av organisationer grundade utifrån etnicitet.

3. För en studie av relationen mellan staten och invandrarorganisationerna, se Aytar (2008)

kulturbevarande och hemlandsengagemang – också skulle innefatta integration och sociala funktioner. Från och med år 2000 anses främjande av integration vara föreningars viktigaste uppgift och statliga medel för civilsamhälleligt integrationsarbete delas inte längre ut bara till etno-nationella organisationer. Oavsett förändringen över tid kan det konstateras att den statliga styrningen, och då särskilt genom ekonomiska incitament, varit central för hur organiseringen av etniska grupper har sett ut och utvecklats i Sverige (För en översikt, se Borevi 2002).

Uppdelningen i »vanliga organisationer« och »invandrarorganisationer« har också kommit att återspeglas i den begränsade forskning som finns om organisationers och föreningars betydelse för utrikesfödda. Som en konsekvens har utrikesföddas deltagande i civilsamhället sällan diskuterats inom ramen för den klassiska forskningen om föreningsliv och folkrörelser, utan har istället fallit under en mer specialiserad och mycket mindre omfattningsrik inriktning som koncentrerat sig specifikt på den etno-nationella⁴ aspekten av civilsamhället. Detta utgör en uppenbar kunskapslucka, vilken av förklarliga skäl inte kan lösas i en översiktsstudie som denna. Utrikesföddas deltagande i civilsamhället i allmänhet utgör en

---

4. Här används benämningen etno-nationella organisationer för att precisera vad som i mer vardagligt tal benämns som invandrarorganisationer eller invandrarföreningar. Det vill säga organisationer vars social bas uttrycks i termer av etnicitet.

central aspekt i en rapport som denna, men samtidigt bör det understrykas att underlaget inom detta tema är begränsat vilket bör beaktas vid den fortsatta läsningen (Jmf Bengtsson 2004).

Utrikesfödda och deltagande

I en internationell jämförelse är det civilsamhälliga deltagandet ovanligt högt i Sverige, detta gäller både inrikes och utrikesfödda (Myrberg 2004). Samtidigt, som påpekades redan inledningsvis, finns det tydliga skillnader mellan utrikesföddas och inrikesföddas deltagande i civilsamhället. Gunnar Myrberg (2004) har visat att utrikesföddas deltagande i civilsamhället inte bara är lägre än infödda invånares, utan att vissa typer av föreningar i större utsträckning än andra engagerar utrikesfödda. I föreningstyper som har en hög medlemsanslutning i allmänhet är skillnaden mellan inrikes- och utrikesfödda större. Det gäller exempelvis pensionärsföreningar, idrottsföreningar och konsumentkooperativ. I organisationer för humanitär hjälp, mänskliga rättigheter och minoriteter/invandrare, eller företags- samt religiösa föreningar fanns små eller inga säkerställda skillnader. Bo Bengtsson (2004) studerar i utredningen *Föreningsliv, makt och integration* integrationen av medborgare med utländsk bakgrund med utgångspunkt i fackförenings-

rörelsen, boendeorganisationer samt idrottsrörelsen. Översikten, som bland annat utgår från statistik, organisationernas egna siffror och tidigare forskning, visar att invånare födda utomlands och med utländsk bakgrund har liknande anslutningsgrad som infödda i fackföreningsrörelsen och Hyresgästföreningen. Samtidigt pekar Bengtsson på stora skillnader gällande organiseringsgrad, där medlemmar med invandrarbakgrund tenderar att vara underrepresenterade på förtroendeposter och ledarpositioner.

Liknande resultat finns hos Myrberg (2004) som visar att det finns skillnad i aktivitetsgrad mellan infödda och utrikesfödda i olika typer av organisationer. I organisationstyper som idrottsföreningar, sällskapsklubbar och företagsföreningar, där skillnaden mellan att vara medlem och aktiv medlem kan vara stor, är också skillnaden mellan utrikes- och inrikesfödda som störst (Se även Dartsch & Pihlbald 2013). Här handlar det alltså om föreningsformer som kräver liten ansträngning för medlemskap, till exempel att köpa ett gympakort i den ideella gymnastikföreningen eller att skriva upp sig på företagsföreningens lista i köpcentret där ens företag är beläget. Att medlemmar frekvent deltar i den verksamhet som erbjuds eller engagerar sig i styrelsearbetet är långt ifrån självklart. Det leder ofta till en tydlig skiljelinje mellan »aktiva« och »passiva« medlemmar. Bengtsson drar utifrån

detta slutsatsen att det finns en etnisk »generaliserande exkludering« som hindrar människor med invandrarbakgrund att nå ledande poster i rörelserna. Denna slutsats fördjupas också av en kvalitativ studie som Diana Mulinari och Anders Neergaard (2004) gjort av nätverket FAI (Fackligt Aktiva Invandrare) som arbetar för att lyfta fram invandrades situation inom fackföreningsrörelsen. Genom begreppet inkluderad underordning visar de hur facket redan från 1950-talet har organiserat invandrad arbetskraft, samtidigt som man osynliggjort invandrare som arbetare och där rasism och diskriminering inte har varit någon prioriterad fråga vare sig inom facket självt eller i deras utåtriktade verksamhet.

Etno-nationella föreningar – mätbar integration eller disciplinerad organisering?

En central del av forskningen koncentrerar sig på etno-nationella organisationers integrativa effekter i samhället i stort. Etno-nationella organisationer och föreningar särskiljs och behandlas som en speciell form av organisering, skild från civilsamhället i stort. Bo Bengtsson med flera (2009) har uttryckt det som att »Vi fäster blicken vid så kallade etniska föreningar och urskiljer dem som en särskild kategori« (Sid 10).

Ett kännetecken för studier som dessa är ofta ett särskilt fokus på att mäta i vilken omfattning deltagande i det etno-nationella föreningslivet leder till ökad delaktighet i samhället i stort. Med andra ord, ett avgränsat perspektiv där det finns en mer eller mindre uttalad utgångspunkt om vad etno-nationella föreningar har för typ av verksamheter och att ett aktivt deltagande i dessa bidrar eller inte bidrar till att öka delaktigheten i samhället. Andra aspekter, till exempel föreningslivets betydelse för att bistå med social samvaro eller en utvecklande fritid, som inte nödvändigtvis leder till en ökad delaktighet i samhället som sådant är mer ovanliga.

Ett exempel på detta är Henry Bäcks (1983) kategoriseringsschema över etno-nationella föreningar som, även om det kritiserats (T ex Kugelberg 2009) och till viss del modifierats, fortfarande används som en viktig inspirationskälla. Bäck delar in föreningarnas syften och funktioner i fyra områden: anpassningsfunktionen, den kulturella funktionen, hemlandsfunktionen och den politiska funktionen. Anpassningsfunktionen, som på senare tid oftare kallas integrationsfunktionen (T ex Dahlstedt 2003), syftar på verksamhet ägnad åt ökad integration – som i sin tur definieras som aktiviteter som för medlemmarna och det nya landet närmare varandra. Den kulturella funktionen avser aktiviteter för att bevara språk, kul-

tur och traditioner. Med hemlandsfunktionen menas de verksamheter som riktas mot hemlandet, inklusive politiskt arbete där. Den politiska funktionen innehåller aktiviteter för politisk påverkan i Sverige. Med undantag för den politiska funktionen finns det i de identifierade funktionerna en underliggande tanke om kulturens framträdande roll, antingen det handlar om att bevara en kultur eller skapa möten med kulturen i det nya landet.

Utifrån de senaste årens studier och resultat finns det ett tydligt fokus på sambandet mellan föreningsdeltagande och ökat politisk deltagande, som till exempel att rösta i nationella val eller delta i andra direkt politiska aktiviteter som en demonstration eller liknande. Per Strömblad och Per Adman (2010) särskiljer mellan engagemang i etno-nationella föreningar och föreningsdeltagande i allmänhet. De utgår ifrån den vedertagna hypotesen att föreningsengagemang tenderar att uppmuntra deltagande i det politiska livet som sådant, och kommer fram till att medlemskap i etno-nationella föreningar inte leder till ökat politiskt deltagande. Även om etno-nationellt föreningsdeltagande genererar medborgliga kunskaper så öppnar de inte upp för politiska nätverk som föreningslivet i allmänhet gör. En fördjupning av detta görs av Per Strömblad och Bo Bengtsson (2008), som finner att det är en (etno-nationell) organisations

storlek och utbud som avgör huruvida föreningsengagemanget bidrar till politisk integration och/eller möjligheter till politiskt deltagande. Ju större en organisation är och ju fler olika verksamheter den erbjuder medlemmarna, desto större är möjligheterna för medlemmarna att delta i det större samhällslivet. Dessutom uppmuntrar ofta de större föreningarna sina medlemmar att göra det. För föreningar med få medlemmar och ett begränsat utbud av aktiviteter finns inte detta samband.

Ett annat perspektiv på etno-nationell organisering utgår från en maktkritik av den statliga mångkulturella politiken. Där det förra perspektivet koncentrerar sig på systematiska kartläggningar och att mäta huruvida det etno-nationella föreningslivet i praktiken leder till ett visst utfall, betonas här hur en ovanifrånstyrning avgör hur, utifrån vilka grunder och på vilket sätt utrikesfödda ska organisera sig. Carl-Ulrik Schierups välrefererade studie *The Ethnic Tower of Babel. Political Marginality and Beyond* (1991) kan tjänstgöra som företrädare för detta andra, maktkritiska synsätt. Schierup menar att den etno-nationella organiseringen är ett utslag av den värsta sortens sociala ingenjörskonst och att organisationsmodellen inte har med den faktiska verkligheten att göra. Eftersom organisationerna skapats uppifrån, genom resurstilldelning och påföljande övervakning, är deras form snarare ett hinder

för den övergripande multikulturalism som staten säger sig vilja åstadkomma. Detta bidrar till en etnifiering Schierup kallar etnisk absolutism, som omöjliggör skapandet av en folkrörelse som kan verka som en jämställd part i civilsamhället. Schierup skriver:

Den här processen av »etnifiering« hindrar en medveten formulering av de gemensamma intressen som överskrider etnisk-kulturella skiljelinjer. Det hindrar en generation av trans-etniska former av organisering och »invandranas« utveckling till verkliga politiska subjekt i deras egen rätt. En konstruerad multikulturalism blir till ett etniskt Babelstorn, ett offer för frånvaron av kommunikation och politiska begränsningar. I centrum för den byråkratiska omfattningen står en monologisk övervakning som gör den multikulturella dialogen till retorik.⁵

På senare år har maktanalyser av Schierups slag fått en mer framträdande roll. De omfattar studier av myndigheters, lokala institutioners och de klassiska folkrörelsernas patron-klientförhållande i relation till etniska och religiösa, framför allt muslimska, organisationer och föreningar (T ex Osman 2005; Ålund,

---

5. (Sid 121, min översättning)

Dahlstedt & Ålund 2008). Maktanalyserna bidrar till att visa hur etno-nationella organisationer och föreningar marginaliseras genom sin ojämlika position i förhållande till makt och resurser. Liknande resultat finns även i studier som belyser de traditionella folk-rörelsernas verksamheter riktade till människor med invandrabakgrund. Lisbeth Eriksson och Ali Osman (2003) har i studien *Utsatt folkbildning* intervjuat deltagare med invandrabakgrund i studiecirklar och analyserat studieförbundens dokument. De visar på ojämlika maktförhållanden på de av studieförbunden skapade mötesplatserna. Kritiken de lyfter fram är att många mötesplatser skapas för en etnisk grupp och i de fall där mötesplatserna är etniskt heterogena deltar främst de invandrare som redan har högt socialt, ekonomisk och kulturellt kapital. Detta innebär att ett samhälligt problem som segregation tenderar att individualiseras och kulturaliseras; det vill säga att deltagarna med invandrabakgrund genom verksamheten tränas till anpassning, något som snarare kan ses som assimilation än den enligt den mångkulturella politiken önskvärda integrationen. Detta betyder dock inte att cirkelverksamheten inte var värdefull för de som deltog ur ett individuellt och socialt perspektiv, dock kan den inte sägas ha lett till ökad integration på en övergripande samhällsnivå.

I förorten – vardagslivets organisering och sociala rörelser

Ytterligare ett perspektiv har ett utpräglat platsfokus som tar avstamp i organisering i marginaliserade bostadsområden där en stor del av befolkningen är född utomlands. Här är det inte »invandrarskapet« per se som står i fokus utan ojämlikhet och dess rumsliga uttryck som i stor utsträckning sammanfaller med etnifierade processer. Aleksandra Ålund och Isak Reichel har (2007) uppmärksammat att det lokala föreningslivet inte går att betrakta som en enhet med gemensamma intressen. Istället är det ofta splittrat, trots att föreningarna delar en gemensam underordning, särskilt i form av ett ekonomiskt beroende i förhållande till förvaltning och myndigheter. Betydelsen av ekonomiskt stöd för verksamheter i områden där exempelvis inte alla har möjlighet att bekosta en höjning av medlemsavgiften, gör beroendesituationen för föreningar något mer prekär än i mer välbärgade områden. Med utgångspunkt i kvinnlig mobilisering på lokal nivå, och en verksamhet som verkar i gränslandet mellan aktivism och marknad, har de också identifierat en potentiell framväxt av nya sociala rörelser som verkar för social inkludering på en samhällig nivå (Jmf Andersson 2008). Åsa Andersson (2006) har

studerat unga kvinnors organisering och framhåller betydelsen av att komplettera det maskulint laddade förortsrummet med ett synsätt där de unga kvinnornas erfarenheter står i centrum. Likt Aleksandra Ålund ser hon utifrån en studie av en lokal förening och dess politiska strävan, fröet till en ny social rörelse. Kollektiv handling som sker utan en mer formell struktur har bland annat uppmärksammats inom så kallade kulturstudier (culture studies) och studier av nya sociala rörelser. En forskare som länge arbetat inom detta fält är Ove Sernhede som bland annat (T ex 2006) synliggjort förortens gränsöverskridande ungdomsgemenskaper. Enligt Sernhede är en underjordisk hiphoprörelse en av de få kanaler som idag skildrar det samtida förortslivet och även om han understryker elementen av en försvarskultur framhålls hur den också innehåller politiserande inslag som till exempel offensivt kommenterar den samtida rasismen.

Som jag i en tidigare studie (Kings 2011) poängterat är mycket av föreningslivet i den urbana periferin, den så kallade »förorten«, organiserat utifrån etnicitet. Emellertid går det inte, som mycket av forskningen om etno-nationella föreningar har gjort, att dra några slutsatser om föreningars innehåll och aktiviteter utifrån den etno-nationella basen för organisering. För det krävs en fördjupad analys som förutom föreningarnas verksamheter inbegriper såväl den lokala

platsens särskilda förutsättningar och karaktäristika som själva den urbana periferins livssammanhang och relationer till centrum. Dessa lokala föreningar, som vanligtvis fungerar som en samlingsplats i områden med ett skralt kommersiellt utbud, kan ses som en form av lokala vardagsgemenskaper. Dessa gemenskaper består på olika sätt med förutsättningar för social samvaro samt alternativa kanaler för stöd och nätverk som kan verka kompensera för diskriminerande strukturer i samhället. Det som kännetecknar de allra flesta organisationer och föreningar är deras inriktning mot att producera olika typer av samhällstjänster. I en vardag som för många präglas av hårda omständigheter och stora behov finns en organisering som verkar för att stötta och fungera som komplement när det privata eller offentliga inte räcker till. Samtidigt som många lokalföreningar formellt är medlemmar i en riksorganisation eller får stöd från de traditionella folkrörelserna, består denna relation snarare av ekonomiska transaktioner än samarbete och idéutbyte. Såväl de lokala föreningarnas verksamhet som de föreningsaktivas känsla av tillhörighet och identifikation är geografiskt avskurna. Många upplever att den urbana periferin där de bor och lever är satt på undantag och att de betraktas som en anomali i förhållande till staden och landet i övrigt. Känslan av att inte få tillhöra staden eller landet gör

att det lokala, sfären mellan familjen och samhället, får en viktig praktisk och symbolisk roll.

Sammanfattande diskussion

Sammantaget kan de olika perspektiv som här presenteras ses som kompletterande med avseende på att de behandlar olika former av organisering, olika former av deltagande och olika grupper med specifika levnadsförhållanden. I det första temat bistår studier utifrån övergripande analyser av föreningsdeltagande med underlag för att visa på generella likheter och skillnader mellan olika grupper i tid och rum. Kompletterade med studier som baserar sig på kvalitativ data av möjligheter och hinder för utrikesfödda att bli medlemmar såväl som att tillägna sig förtroendeposter och ledarpositioner kan skillnader mellan inrikes- och utrikesfödda förklaras mer ingående. Som uppdragets finns ett behov av att vidare studera exkluderande mekanismer för utrikesfödda i de traditionellt idéburna folkrörelseorganisationerna.

I det andra temat och det perspektiv där fokus ligger på att belysa eller mäta etno-nationella förenings roll för integration såsom staten formulerat, det, synliggörs hur etno-nationell organisering kan förstås genom socialisering, det vill säga en anpassnings- eller integrationsfunktion. Detal-

jerade kartläggningar och »testande« av möjliga positiva och negativa samband mellan deltagande och icke-deltagande bistår också med en breddad kunskapsbas. Främst har detta gjorts i förhållande till så kallad politisk integration och relationen mellan deltagandets betydelse på den individuella respektive kollektiva nivån. Baksidan här är att utan en direkt maktanalys förklaras föreningars eventuella slutenhet och kulturella orientering »bort ifrån« majoritetssamhället som ett hinder eller en brist hos »invandrarna« själva. Det andra perspektivet inom samma tema, som utgår från en tydlig maktanalys, synliggör hur etniska organisationer kringskärs och begränsas genom sin marginaliserade position i relation till makt och resurser. Statens inblandning i civilsamhället ses här som begränsande och styrande samt vidare att ojämlikheten har undergrävt möjligheter för samverkan mellan olika typer av organisationer i den civila sfären. I fokus här står allt som oftast en »önskan« om att civilsamhällets organisation ska bistå med en kollektiv betydelse och påverka samhällsutvecklingen. Samtidigt som detta perspektiv på ett effektivt och elegant sätt förflyttar fokus till strukturella begränsningar, tenderar analyser av organisationers och föreningarnas faktiska verksamhet och organisering, såväl inom som bortom disciplinerande strukturer, att komma i skymundan.

Studier i det tredje temat, som koncentreras till den lokala nivån, bistår ofta med en mer detaljerad och breddad kunskap men begränsas till det lokala livssammanhang som präglar marginaliserade områden. Erfarenheter och lärdomar från närstudier av organisationer bistår ofta med mer mångfacetterad kunskap om det dagliga arbetet och dess betydelse för medlemmarna. Utifrån de studierna kan vi också utläsa mer generella processer, om än i kanske mer intensifierad form, och hur dessa materialiseras och omförhandlas på lokal nivå. Samtidigt begränsas studierna till specifika platser som långt ifrån ringar in den mångfald av medborgare som är födda utomlands.

På detta sätt bidrar de olika inriktningarna med pusselbitar som tillsammans kan hjälpa till att skapa en mer fullständig bild. Emellertid är det uppenbart att det finns en övervikt av studier av organisering på etnisk grund i jämförelse med studier som behandlar andra grunder för organisering. Det saknas mer fördjupade studier av utrikesföddas deltagande i organisationer bortom nationalstaten eller mer lokalt specifika uttryck. Exempelvis har forskningen i Sverige i mindre utsträckning uppmärksammat betydelsen av internationella sammanslutningar och nätverk i relation till migranter i en allt mer globaliserad värld. Detta kan till viss del förstås i relation till de skilda teoretiska traditioner och metoder som karaktäriser-

rar den svenska forskningen om föreningsliv och den mer internationellt orienterade forskning som ofta diskuterar nya sociala rörelser och transnationella relationer.

Det tydliggörs också att det i forskningen finns en särskild betoning på relationen mellan deltagande i civilsamhället och den samhälliga betydelsen respektive den politiska dimensionen. Det innebär exempelvis att deltagande i föreningslivet som har andra potentiella effekter, som ökade möjligheter att få ett arbete eller ekonomisk hjälp, är mycket mindre utforskade. Dessa invändningar bör tas i beaktande när vi i nästa avsnitt sammanfattar de centrala inriktningarna inom den samtida forskningen och utifrån detta särskilt synliggör potentiella hinder och möjligheter för ökad delaktighet av utrikesfödda i civilsamhället.

Kapitel 4

Sammanfattande diskussion – med blicken framåt

Som konstateras redan i inledningen finns det skillnader mellan inrikesföddas och utrikesföddas deltagande i civilsamhället. Utrikesfödda är i mindre utsträckning medlemmar i traditionella folkrörelser med stort och brett medlemsunderlag. Vidare tycks det också gå en skiljelinje mellan olika typer av organisationer och till viss del vid själva organiseringsgraden. Det vill säga att invånare födda utomlands i relativt stor utsträckning är medlemmar, men jämfört med infödda invånare innehar de få förtroendeposter och/ eller ledarpositioner inom föreningslivet.

Den sammantagna bilden ger möjlighet att diskutera huruvida engagemang i civilsamhället kan leda till olika saker för olika grupper av människor. Till exempel är det möjligt att diskutera om röstfunktionen och den medborgliga utbildningen genom civilsamhället, som ansetts centrala för de traditionella folkrörel-

serna, inte kommer utrikesfödda till del på samma sätt som inrikesfödda. Detta kan också relateras till mer generella förändringsprocesser i civilsamhället där tendensen mot en ökad professionalisering och rationalisering skulle kunna innebära att utrikesfödda är en grupp som får mindre möjlighet till inflytande.

Med ovanstående i åtanke är det föga förvånande att flertalet forskare har understrukt att sannolikheten för diskriminerande strukturer som utesluter utrikesfödda per se är uppenbar. Dessa diskriminerande strukturer handlar inte bara om deltagande och typ av organisation, utan kommer också till uttryck i organisationernas interna demokrati.

De utrikesföddas »egna« organisationer, som en stor del av den samlade forskningen belyser, visar vidare att de inte utan reservationer kan ses som en kompletterande aktivitet vid sidan av föreningslivet i allmänhet. Detta gäller särskilt om vi förhåller oss till möjligheten för civilsamhällig organisering att leda till påverkan för samhällsutvecklingen i stort – och för att framföra krav på den politiska arenan. Som visats tenderar etno-nationell organisering att inte ha samma betydelse för kollektivt bemäktigande eller politisk delaktighet som deltagande i andra organisationsformer. Samtidigt framhålls hur statlig styrning och den marginaliserade position etno-nationella organisationer arbetar utifrån, är en viktig förklaring för att förstå

dessa föreningars begränsade påverkan på individuella medlemmars politiska deltagande i övriga samhället. Dock kan kategoriseringen av etno-nationella organisationer diskuteras, då de verksamheter som sådana föreningar bedriver är ytterst mångfacetterade. Det kan ifrågasättas huruvida det överhuvudtaget är konstruktivt med en kategorisering som tar fasta på den sociala basen för mobilisering men inte hänsyn till verksamheternas olika inriktningar och de skillnader som kan finnas på lokal, regional och nationell nivå (Jmf Kings 2011).

Med tanke på att utrikesfödda missgynnas inom en rad områden samt att välfärdsproduktionen i större utsträckning förlagts på civilsamhälleliga eller marknadsmässiga lösningar, är det möjligt att diskutera dessa frågor i ett större sammanhang. I relation till aktuella förändringstendenser går det att diskutera huruvida den omvandling av samhällskontraktet som Wijkström (2012) talar om har olika betydelse för olika grupper och platser, eller i alla fall att pågå i olika hastigheter för olika grupper: Det vill säga att samtida omvandlingsprocesser har plats-specifika utfall. I marginaliserade bostadsområden lever många under knappa förhållanden och med stora behov. De krav och behov som finns backas vanligen inte upp av marknadslösningar på platser som dessa, då de sällan är ekonomiskt gynnsamma. Istället får civilsamhäl-

leliga och ideella initiativ en allt större roll att fylla. Civilsamhällets förskjutning från röst till service har kanske kommit att intensifierats allra mest just på sådana platser. Detta tydliggörs i den forskning som mer specifikt studerar civilsamhällets roll i den urbana periferin. Ytterligare en lärdom vi kan dra från dessa lokaliserade studier, och som underbyggs genom resultaten från den samlade forskningen, är att bortom det individuella bemäktigandet så finns det få kanaler för kollektivt dito för civilsamhället i marginaliserade stadsdelar.

Rekommendationer

Utifrån denna forskningsöversikt är det möjligt att konstatera att det finns såväl hinder som möjligheter för att öka utrikesföddas delaktighet i civilsamhället. I en internationell jämförelse är utrikesföddas deltagande relativt högt. Det vill säga att »tröskeln« för att vara medlem i någon organisation är förhållandevis låg. Den tenderar också att vara särskilt låg i vissa typer av föreningar, vanligen mindre och med ett fokus som inte alltid ryms inom de traditionella folkrörelserna. En stor andel av de utrikesfödda är med andra ord engagerade på ett eller annat sätt i det civila samhället. Att föreningsdeltagande ger ökade kunskaper och gemenskap på individuell nivå är tämligen vedertaget.

Således är det inte alltför långsökt att anta att oavsett typ av organisering, så leder detta till ett mervärde, åtminstone på en individuell nivå, för de som är aktiva. Det handlar alltså i mindre utsträckning om att mobilisera utrikesfödda per se, vilket är viktigt att beakta inför hur arbetet för ökad inkludering av utrikesfödda kan utvecklas. Utifrån detta formuleras rapportens första rekommendation: **Föreningar borde utnyttja och skapa samverkansformer och kanaler mellan de kollektiva sammanslutningar som redan finns.**

Vissa typer av organisationer har en större andel utrikesfödda medlemmar än andra. Här finns det stora möjligheter för ökat kunskapsutbyte mellan olika typer av föreningar. I ljuset av den generella trenden av minskade medlemstal som uppmärksammades under 1990-talet, är detta ingen nyhet för den stora majoriteten i civilsamhället. En breddad medlemsbas och en målsättning om ökad mångfald i civilsamhället har uppmärksammats länge och har genererat oräkneliga projekt bara under de senaste åren. Certifierade föreningsvärdar i olika organisationer som ska göra att människor känner sig välkomna, prova-på-aktiviteter för att locka nya medlemmar och informationsprojekt om valmöjligheter i föreningslivet till nyanlända är bara några exempel på ett otal försök att attrahera nya och utrikesfödda medlemmar. Utifrån detta formuleras rapportens andra rekommendation: **Föreningar**

borde ta lärdom av de typer av föreningar som i större utsträckning attraherar utrikesfödda och utnyttja de kunskaper som genererats från redan initierade projekt och modeller för att bredda medlemsbasen.

Ett av de stora hindren för utrikesföddas delaktighet i civilsamhället är exkluderande mekanismer inom organisationerna, något som i mindre utsträckning har uppmärksamrats. Det vill säga att skillnaden mellan utrikesföddas och inrikesföddas organiseringsgrad synliggör en exkluderande struktur inom själva organisationerna. För att hårdra argumentationen innebär detta en risk för att utrikesfödda reduceras till passiva medlemmar medan inflytande och makt koncentreras till inrikesfödda. På så vis undergrävs både den medborgliga bildningen och utrikesföddas möjlighet till inflytande. I relation till det arbete som delar av civilsamhället utfört för att nå ut till nya medlemmar, präglas det interna förändringsarbetet av avsevärt mindre kreativitet och dokumenterade lärdomar av att motarbeta internt exkluderande strukturer. Ett undantag är dock Charlotte Hyltén-Cavallius studie från 2012 som lyfter fram erfarenheter och goda exempel på mångfaldsarbete i kultursektorn. Hon framhåller betydelsen av, men också problemen behäftade med, det interna förändringsarbetet i en organisation. Genom studier av bland annat Riksteatern och projekt

från Statens konstråd understryker hon att det krävs ett aktivt arbete som genomsyrar verksamhetens alla delar för att åstadkomma förändring. Det innebär till exempel att man inom civilsamhället måste uppvärdera erfarenheter och kompetenser som erhållits på andra platser än i Sverige. Olika verktyg som tar hänsyn till dessa aspekter vid exempelvis rekrytering finns redan inom vissa kulturinstitutioner. Kompletterande alternativ till de inrikesföddas utvecklade nätverk, genom exempelvis särskilda interna kurser för utrikesfödda som aspirerar på ledarpositioner, är ett annat exempel som LO har lanserat för fackligt aktiva.

I likhet med de resurser och det engagemang som lagts ner för att bredda medlemsbasen står det framtida civilsamhället inför att utarbeta en motsvarande strategi rörande sina egna och interna strukturer. Mot denna bakgrund är rapportens tredje och mest eftertryckliga rekommendation: **Föreningar bör genom kritisk granskning och självrannsakan lägga stor vikt vid att uppmärksamma exkluderande mekanismer inom den egna organisationen.**

Referenser

- Amnå, Erik** (red.) (2005) *Civilsamhället: Några forskningsfrågor*. Stockholm: Riksbankens Jubileumsfond/ Gidlunds.
- Amnå, Erik** (2006) »Playing with Fire? Swedish Mobilization for Participatory Democracy.« *Journal of European Public Policy* 13: 587–606
- Amnå, Erik** (2007) »Associational life, Youth, and Political Capital Formation in Sweden. Historical Legacies and Contemporary trends.«, *State and Civil Society in Northern Europe. The Swedish Model Reconsidered*. Trägårdh, Lars (red.) New York, Oxford: Berghahn books.
- Andersson, Åsa** (2006) »Den urbana periferin som politiserad erfarenhet.« i *Storstadens omvandlingar. Postindustrialism, globalisering och migration*. Göteborg och Malmö. Sernhede, Ove & Johansson, Thomas. (red.). Göteborg: Daidalos: Centrum för kulturstudier, Göteborgs universitet.
- Aytar, Osman** (2007) *Mångfaldens organisering*. Sociologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Bengtsson, Bo** (red.) (2004) *Föreningsliv, makt och integration*, Rapport från Integrationspolitiska maktutredningens forskningsprogram Ds 2004:49. Stockholm: Fritzes.

- Bengtsson, Bo** (2004) «Politisk integration via det allmänna föreningslivet – en kunskapsöversikt» i *Föreningsliv, makt och integration*, Rapport från Integrationspolitiska maktutredningens forskningsprogram Ds 2004:49. Bengtsson, Bo. (red.). Stockholm: Fritzes.
- Bengtsson, Bo**, Kugelberg, Clarissa & Myrberg, Gunnar (2009) »Föreningsliv, delaktighet och lokal politik i det mångkulturella samhället – ett inledande perspektiv« i *Föreningsliv, delaktighet och lokal politik i det mångkulturella samhället*. Malmö: Egalité.
- Borevi, Karin** (2002) *Välfärdsstaten i det mångkulturella samhället*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Borevi, Karin** (2004.) »Den svenska diskursen om staten, integrationen och föreningslivet.« i *Föreningsliv, makt och integration*. Rapport från Integrationspolitiska maktutredningens forskningsprogram. DS 2004: 49. Bengtsson, Bo. (red.). Stockholm: Fritzes.
- Boström, Magnus**, Forssell, Anders, Jacobsson, Kerstin & Tamm Hallström, Kristina (red.) (2004) *Den organiserade frivilligheten*. Lund: Liber.
- Bäck, Henry** (1983) *Invandrarnas riksorganisationer. En undersökning av 28 invandrarorganisationer*. Stockholm: Liber; Allmänna förlaget.
- Dahlstedt, Inge** (2003) »Invandrarorganisationer i Sverige.« i *Invandrarorganisationer i Norden*. Mikkelsen, Flemming. (red.). Köpenhamn: Nord, Nordisk ministerråd, Akademiet for Migrationsstudier i Danmark.
- Dartsch, Christine & Pihlblad, Johan** (red.). (2012) *Vem platsar i laget? En antologi om idrott och etnisk mångfald*. Stockholm: Centrum för idrottsforskning.

- Ds 2011:17.** *Sveriges företagande och konkurrenskraft: Internationell benchmarking.* Stockholm: Fritzes.
- Eriksson, Lisbeth & Osman, Ali.** (2003) »Utsatt folkbildning« i *Integration och folkbildning*, SOU 2003:108. Stockholm: Fritze.
- Esping-Andersen, Gøsta** (1990) *The Three worlds of Welfare Capitalism.* Princeton: Princeton University Press.
- Harding, Tobias** (2012) *Framtidens civilsamhälle.* Stockholm: Framtidskommissionen/ Statsrådsberedningen.
- Heckscher, Gunnar** (1946) *Staten och organisationerna.* Stockholm: Kooperativa förbundets bokförlag.
- Hebert, Niels & Jacobsson, Kerstin** (1999) *Olydiga medborgare? Om flyktinggömmare och djurrättsaktivister.* Stockholm: Fakta info direkt.
- Hyltén-Cavallius, Charlotte** (2012) »Kulturens mångfald: lärdomar från en annan arena« i *Vem platsar i laget? En antologi om idrott och etnisk mångfald.* Dartsch, Christine & Pihlblad, Johan (red.). Stockholm : Centrum för idrottsforskning.
- Jeppsson-Grassman, Eva & Svedberg, Lars** (2007) »Civic Participation in a Scandinavian Welfare State. Patterns in Contemporary Sweden.« i *State and Civil Society in Northern Europe. The Swedish Model Reconsidered.* Trägårdh, Lars. (red.). New York, Oxford: Berghahn books.
- Kugelberg, Clarissa** (2009) »Bistånd eller styrning? Kommunen och de etniska föreningarna.« i *Föreningsliv, delaktighet och lokal politik i det mångkulturella samhället.* Bengtsson, Bo & Kugelberg, Clarissa. (red.). Malmö: Égalité.
- Kings, Lisa** (2011) *Till det lokalas försvar. Civilsamhället i den urbana periferin.* Lund: Arkiv.

- Lundström, Tommy & Wijkström, Filip** (1997) *The Nonprofit Sector in Sweden*. Manchester: Manchester University Press.
- Micheletti, Michele** (1995) *Civil Society and State Relations in Sweden*. Aldershot: Avebury.
- Mulinari, Diana & Neergaard, Anders.** (2004) *.Den nya svenska arbetarklassen. Facket och de rasifierade arbetarna*. Umeå: Borea.
- Myrberg, Gunnar.** (2004) »Föreningsliv och politiskt deltagande, i *Föreningsliv, makt och integration*. Ds 2004:49. Bengtsson, Bo (red.) Stockholm: Fritzes.
- Olofsson, Gunnar** (1995) *Klass, rörelse, socialdemokrati. Essäer om arbetarrörelsens sociologi*. Lund: Arkiv.
- Osman, Ali** (2005) »Folkbildning i 'integrationens' tjänst. Folkbildningens dilemman och invandrarföreningars pragmatism.« i SOU 2005:112. *Demokrati på svenska? Om strukturell diskriminering och politiskt deltagande*. Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering. Stockholm: Fritze.
- Putnam, Robert D** (1996) *Den fungerande demokratin. Medborgarandansrötter i Italien*. Stockholm: SNS.
- Putnam, Robert D** (2000) *Den ensamme bowlaren*. Stockholm: SNS.
- Regeringskansliet** (2008) *Överenskommelsen mellan regeringen, idéburna organisationer inom det sociala området och Sveriges Kommuner och Landsting*. Stockholm: Integrations- och jämställdhetsdepartementet.
- Rothstein, Bo** (1992) *Den korporativa staten. Intresseorganisationer och statsförvaltning i svensk politik*. Stockholm: Norstedts juridik/Allmänna förlaget.

- Rothstein, Bo & Trägårdh, Lars.** (2007) »The State and Civil Society in a Historical Perspective. The Swedish Case.« i *State and Civil Society in Northern Europe. The Swedish Model Reconsidered*. Trägårdh, Lars. (red.). New York; Oxford: Berghahn books.
- SCB** (2003) *Föreningslivet i Sverige. Välfärd, socialt kapital, demokratiskola*.
- SCB** (2008) *Integration – en beskrivning av läget i Sverige*.
- Sernhede, Ove** (2006) »Los Angered. Stadsdelsnationalism och global stamgemenskap.« i *Storstadens omvandlingar. Postindustrialism, globalisering och migration*. Göteborg och Malmö. Sernhede, Ove & Johansson, Thomas. (red.). Göteborg: Daidalos/Centrum för kulturstudier, Göteborgs universitet.
- SOU. 2000:1** *En uthållig demokrati! Politik för folkstyrelse på 2000-talet*. Demokratiutredningens betänkande. Stockholm: Fritze.
- SOU. 2004:49** *Engagemang, mångfald och integration. Om möjligheter och hinder för politisk jämlikhet*. Rapport från Integrationspolitiska maktutredningen. Stockholm: Fritze.
- Strömblad, Per & Adman, Per** (2009) »Political integration through ethnic or non-ethnic voluntary associations?« *Political Research Quarterly* 4: 721-730.
- Strömblad, Per & Bengtsson, Bo** (2009) »Tracing the political integration potential of immigrant associations in Stockholm« *Scandinavian Political Studies* 32: 296-314.
- Svedberg, Lars** (2005) «Det civila samhället och välfärden. Ideologiska önskedrömmar och sociala realiteter.» i *Civilsamhället. Några forskningsfrågor*. Amnå, Erik. (red.) Stockholm: Riksbankens jubileumsfond.

- Sörbom, Adrienne** (2002) *Vart tar politiken vägen? Om individualisering, reflexivitet och görbarhet i det politiska engagemanget*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Tranvik, Tommy & Selle, Per** (2007) »More Centralization, Less democracy. The Decline of the Democratic Infrastructure in Norway.« i *State and Civil Society in Northern Europe. The Swedish Model Reconsidered*. Trägårdh, Lars. (red.). New York; Oxford: Berghahn books.
- Trägårdh, Lars** (1999) »Det civila samhället som analytiskt begrepp och politisk slogan.« i *Civilsamhället*. Bennich-Björkman, Li & Amnå, Erik. (red.). Stockholm: Fakta info direkt.
- Trägårdh, Lars** (2007a) »The 'Civil Society' Debate in Sweden. The Welfare State Challenged.« i *State and Civil Society in Northern Europe. The Swedish Model Reconsidered*. Trägårdh, Lars. (red.). New York, Oxford: Berghahn books.
- Trägårdh, Lars** (2007b) *State and Civil society in Northern Europe. The Swedish model Reconsidered*. New York, Oxford: Berghahn books.
- Wijkström, Filip** (1998) »Hate groups and outlaw bikers, part of civil society?« i Wijkström, Filip. (red.) *Different Faces of Civil Society*. Stockholm: Stockholm School of Economics.
- Wijkström, Filip & Lundström, Tommy** (2002) *Den ideella sektorn – organisationerna i det civila samhället* Stockholm: Sober.
- Wijkström, Filip & af Malmborg, Marianne** (2005) »Mening & Mångfald« i *Civilsamhället. Några forskningsfrågor*, Amnå, Erik (red) Stockholm: Riksbankens Jubileumsfond/Gidlunds.

Wijkström, Filip (red.) (2012) *Civilsamhället i samhällskontraktet. En antologi om vad som står på spel* Stockholm: European Civil Society Press.

Ålund, Aleksandra & Reichel, Isak (2007) »Civic agency, market and social inclusion: The emergence of informal economy in the context of Swedish associations established on ethnic grounds« i Bergren, Erik. Likic-Brboric, Branka.Toksöz, Gülay & Trimikliniotis, Nicos *International migration, informal labour and community: A challenge for Europe* Maastricht: Shaker Publishing.

Ålund, Aleksandra, Dahlstedt, Magnus & Ålund, Anna (2008) »Unequal Partnership? 'Immigrant Associations' and Adult Education in Sweden.« *International Journal of Social Theory* 38: 18–31.

Den här rapporten är en forskningsöversikt över vilken roll det civila samhället i Sverige har för utlandsföddas deltagande i samhällets olika sfärer. Hur ser utrikesföddas civilsamhälleliga engagemang ut? Behöver det bli större? Vilken roll fyller civilsamhället – och, inte minst, skulle det kunna fylla a- när det kommer till politisk delaktighet, demokratiskt påverkansarbete och tillhandahållandet av meningsfulla fritidsmöjligheter?

Rapporten är baserad på en genomgång av aktuell forskning. I rapporten görs en uppdelning av forskningsslitteraturen i studier av: (1) utrikesföddas delaktighet i föreningslivet i allmänhet, (2) etno-nationella föreningar, samt (3) lokal organisering i föreningar i enskilda områden som har en hög andel invånare födda utanför Sverige.

Sverige har en tradition av högt civilsamhälleligt deltagande, cirka 80 procent av befolkningen är medlemmar i en eller flera föreningar eller organisationer. I studier av utrikesföddas delaktighet i föreningslivet synliggörs att det svenska civilsamhället är uppdelat. Andelen utlandsfödda som deltar i civilsamhället är lägre jämfört med andelen infödda. Det finns också skillnader när det kommer till vilken typ av organisationer man engagerar sig i samt vilken roll man har inom organisationen.